DESEMBRE 2020 – NÚMERO 5

FULLS DE PATRIMONI

FRANCESC FITÉ LLEVOT / CRISTINA MASVIDAL

Laureà Soler i la Junta per a la conservació de la Col·legiata de Sant Pere d'Àger

Fundació Privada Arnau Mir de Tost

Fundació Arnau Mir de Tost

www.fundacioarnaumirtost.cat

NÚMERO 5

DESEMBRE 2020

ARTICLE

LAUREÀ SOLER I LA JUNTA PER A LA CONSERVACIÓ DE LA COL·LEGIATA DE SANT PERE D'ÀGER

AUTORS

FRANCESC FITÉ LLEVOT I CRISTINA MASVIDAL FERNÁNDEZ

EDITA

FUNDACIÓ PRIVADA ARNAU MIR DE TOST

La Junta per a la Conservació de la Col·legiata de Sant Pere d'Àger

Ara fa 100 anys es va crear la primera entitat a la nostra vila per salvaguardar la Col·legiata de Sant Pere d'Àger, que s'anomenà "*Junta per a la Conservació de la Col·legiata de Sant Pere d'Àger*". Aquesta junta és molt probable que s'endegués a instàncies de l'aleshores President de la Mancomunitat de Catalunya, el Sr. Josep Puig i Cadafalch, que coneixia i havia estudiat el monument, i s'assabentà del penós estat en què es trobava el monument, a més de tenir una bona relació d'amistat amb el farmacèutic d'Àger, Sr. Eduard Finestres.

A tall de resum, cal dir que el 1840 se celebrà l'últim acte litúrgic a l'església arxiprestal de Sant Pere, el qual des de poc abans es convertí en caserna militar, una funció que mantingué fins el 1885. Durant el temps de l'ocupació militar i fins els anys 20 del segle passat, diferents episodis de degradació i espoli del monument l'anaren malmetent, fins el punt d'inflexió que representà la intervenció de Puig i Cadafalch. En aquell moment, una gran clivella a l'absis principal de l'església de Sant Pere amenaçava l'ensorrament de la capçalera en el seu conjunt, mentre que el campanar, assentat sobre el tram meridional del transsepte, perillava de tombar-se i venir sobre d'una part de la població. El perill era evident.

La *Junta per a la Conservació de la Col·legiata de Sant Pere d'Àger* tenia per objectiu recollir diners per la restauració que calia fer al monument de manera urgent per tal d'aturar la destrucció completa. A tal fi, Puig i Cadafalch envià, per assessorar i aconsellar què calia fer, el Sr. Jeroni Martorell, cap del Servei de Conservació de Monuments de la Mancomunitat de Catalunya.
La Junta quedà conformada, per tant, aquell mateix 1921, constituïda pel Sr. Eduard Finestres (president, farmacèutic), Mn. Josep Lles (Arxiprest d'Àger), Vicent Carrobé, Josep Nadal, Josep Claverol Monclús (alcalde), Agustí Soler (clergue), Jeroni Llarden (mestre), Laureà Soler (beneficiat i professor del Seminari de Lleida) i Domènec Ribó (editor). Fou iniciativa de la Junta l'edició d'un opuscle per impulsar la recollida de diners, escrit per Mn. Laureà Soler i editat a Barcelona per Domènec Ribó, l'any 1923, que duia per títol "*Per a la conservació de la Col·legiata de Sant Pere d'Àger*", que tot seguit reproduïm.

L'autor: Laureà Soler

El sacerdot Laureà Soler Montardit (Àger, 5/7/1868 - Lleida, 25/7/1936), fou mestre del Seminari de Lleida durant els anys en què fou creat el Museu Diocesà de Lleida i delegat del museu quant a la seva formació i catalogació inicial el 1893.

Laureà Soler fou prevere i beneficiat laical de la catedral de Lleida, va cursar els estudis eclesiàstics al Seminari de Lleida que completà a Tarragona, on es doctorà en Sagrada Teologia, i fou ordenat sacerdot el 19 de desembre de 1891. Durant nou anys desenvolupà la seva tasca en diferents parròquies del Bisbat, fins a 1901, any en què fou nomenat director espiritual del Seminari i professor del centre. Soler era un prevere molt format i un intel·lectual inquiet, que contribuí al redreçament cultural del país.
Mentre fou professor del Seminari contribuí a la formació del museu Diocesà fent de mitjancer en algunes de les transaccions, com la d'una col·lecció de capitells procedents de l'abadia d'Àger, ingressats al Museu Arqueològic del Seminari de Lleida. Segons sembla s'encarregà personalment de recollir les peces:

> *Notables son los restos arqueológicos procedentes de Ager, muchos de los cuales se conservan en el Museo Diocesano de Lérida, gracias á los esfuerzos del ilustrado sacerdote, hijo de la población, reverendo don Pedro Laureano Soler.* (La Vanguardia 20/07/1913).

Mentre s'encarregava d'organitzar el Museu Diocesà, Laureà Soler continuava la seva tasca de professor fins que el 1905 se li adjudicà un benefici de la catedral de Lleida, cosa que en determinà l'allunyament del museu. Durant aquests anys s'implicà molt en el moviment carlista i es relacionà amb els elements culturals més tradicionalistes del país, com Valeri Serra i Boldú,

Tot just esclatà la Guerra Civil, el dia 25 de juliol moria a mans d'uns milicians a Lleida.

Bibliografia

Casals, Q. "Joan Fusté Vila: primer conservador del Museu Diocesà de Lleida (1916-1925)", a *IV Jornada de Museus i Patrimoni de l'Església a Catalunya. Capellans erudits. Eclesiàstics al capdavant de l'acció patrimonial, museística i de recerca historicoartística a Catalunya al segle XX*. Solsona: Museu de Solsona, 2018. p. 75-110.

Francesc Fité "Puig i Cadafalch i la primera intervenció a Sant Pere d'Àger (1922-1923)", a rev. *Lambard,* volum XXII-2010-2011 (2011), p. 135-161.

Webgrafia

http://www.bisbatlleida.org/es/persona-historica/soler-montardit-mn-laureano.

PER A LA CONSERVACIÓ
DE LA COL·LEGIATA
DE SANT PERE
D'AGER

Vista general d'Ager presa des de la banda de sol-ixent

Als fills de la vila d'Ager

No podem oferir-vos la història completa de la nostra Col·legiata de Sant Pere.

No s'ha escrit encara, car no mereixen tal nom els tres o quatre assaigs monogràfics que han arribat a les nostres mans: no són més que extractes i repeticions, sense el mèrit de l'original, de les dues cartes que en el seu *Viaje literario* publicà el P. Villanueva narrant la visita que féu a l'església d'Ager l'any 1806.

Bé n'hi ha prou, de documents (guardats uns als armaris i calaixos dels arxius, escampats altres ací i allà) amb els quals pot fer-se una bella història, i força interessant.

No havem tingut la sort que, entre els aficionats a les coses del temps vell, hi hagués algú que posés sol·lícita atenció a recollir, comprovar i ordenar les dades documentals, i historiar com se mereix un monument de tanta significació en la història eclesiàstica de Catalunya, i de tanta importància dins els arts romànic i gòtic.

Déu faci que una persona ben competent emprengui aviat aquesta tasca generosa.

Mentrestant haureu d'acontertar-vos amb les següents notícies. Encara que incompletes, les judiquem suficients per al fi que ens proposem... per ara.

A mesura que es descobreixen i són estudiats els documents que pertanyen al segle XI, adquireix cada dia major relleu, a la nostra his-

tòria, la figura del magnànim cavaller i cristià piadós, ensems que savi i prudent en el govern i en la política, Arnau Mir de Tost, fundador de la Col·legiata.

En tots els actes més importants del seu temps (pot dir-se que abraça tot aquell segle), a Catalunya, tant en la pau com en la guerra, s'hi troba sempre present el famós guerrer, qui tants castells i poblats i territoris deslliurà del poder dels moros a la vall d'Ager, a l'abadiat, al baix Urgell i a la Ribagorça.

En entrar a «l'insigne i preclar castell agerenc», primer que tot, volgué complir la promesa, que havia fet, d'erigir, dins el seu clos, un temple dedicat al Príncep dels Apòstols, per tal que «perennement Déu fos confessat i lloat on havien ressonat tantes i tan horribles blasfèmies».

Per al servei de l'església instituí tot seguit una *canònica*, presidida per un abat.

En pocs anys (entre 1050 i 1060) van quedar acabats els edificis església i monestir a la banda oriental del castell.

Gruixuts i compactes els murs exteriors, l'església era senzilla, però elegant i devota de part de dins, com era ferma, senzilla i devota la fe d'aquells valents catalans del temps de la reconquesta.

Ampla i magnífica és la dotació de l'església i del monestir feta per l'Arnau Mir i la seva esposa Arsendis l'any 1067. Llurs fills i successors, i altres nobles i devots, augmentaren amb freqüents donacions el patrimoni i les rendes de la primera «canònica aquisgranensis», després «canònica augustiniana» fins l'any 1592, que fou secularitzada per la Santedat de Climent VIII, qui l'erigí en Col·legiata presidida per un arxiprest, successor dels antics abats en llurs drets i jurisdicció.

No havem trobat enlloc si hi havia o no claustre al monestir edificat en el segle XI. És de suposar que sí, car a les construccions similars, encara que fossin de menys importància, anex a l'església s'hi veu sempre el claustre com a part integrant del monestir.

Ben entrat el segle XIV, entre la façana de l'església i el monestir, es construí el pulcríssim claustre gòtic, que encara avui, amb el poc que en queda, és una manifestació ben palesa del bon gust i de la riquesa de la *Canònica* d'Ager.

Segons uns escrits dels segles XV i XVI, que tenim damunt la taula en fer aquesta relació, les torres i muralles i tots els edificis del castell, com també els murs i torres que cenyien la població, no havien tingut encara cap enderroc.

L'any 1647, durant la guerra dita *dels Segadors*, quan ja tota la Catalunya occidental s'havia declarat a favor de Felip IV d'Espanya, la nostra vila fou assetjada per les tropes que comandava el príncep de Condé, generalíssim de l'exèrcit francès i virrei del principat per Lluís XIV de França.

Amb gran tren d'artilleria va ésser batuda la banda nord i ponent del castell i muralles de la vila. A la que pujava des de l'extrem de la que avui és anomenada *raval de Sant Martí*, vora amunt de la costa de Solano, se li obrí bretxa en el seu punt d'unió amb el castell. Per aquella obertura es llançaren els francesos a l'assalt.

El setge d'Ager al 1647 (D'un gravat francès d'aquell temps)

Varen ésser tan greus els danys, i tals foren les horrors del saqueig, que, segons un document coetani, els habitants d'Ager «quedaren en abatiment i paüra».

Totes les cases del populós barri de Sant Martí, i moltes del recinte interior, foren ensorrades. Dels palaus del comte i de l'arxiprest, del monestir, de la torre major i de les altres torres i muralles del castell, no quedà pedra sobre pedra: el «castrum fortisssimum», talment, fou del tot arrasat.

També la Col·legiata sofrí gran perjudici. El preciosíssim claustre gòtic, com reliquiari que es romp, fou bàrbarament trossejat. L'ala del nord caigué per a no aixecar-se mai més.

El senyor arxiprest D. Joan Fort, els senyors canonges i tots els residents de la Col·legiata sentiren una pena molt gran. No es veieren amb cor de restaurar el destruït.

Per evitar llur ruïna, van ésser tapiades, amb sengles parets de mamposteria, les arcades que havien quedat. Així han durat, fins al nostre temps, les tres galeries, convertides en tres sales, sense la gràcia que els donava abans la vista dels gentils arc-botants i jardí interior.

En aquelles sales havem après les primeres lletres tots els fills de la vila que passem dels cinquanta anys.

Afortunadament, l'església, a redós del claustre, quedà intacta.

Durant ço que resta del segle XVII i primers anys del XVIII (fins a

1715) pot dir-se que la Col·legiata, a l'àrea de la qual queda reduït el grandiós castell, serví sempre de caserna a les tropes de diferents nacionalitats que successivament formaren la guarnició de la plaça d'Ager.

Mercès a la pau que hi hagué des de l'acabament de la guerra de Successió fins a la de la Independència, el govern del arxiprestat i les funcions de la Col·legiata tornaren a la disciplina i esplendor d'abans.

També la vila en sentí el benefici, d'aquella pau. Es tornà a treballar en tots els conreus i es tragueren moltes boïgues. La situació econòmica del comú no era precària, com en els anys de les passades guerres. Són d'aquell temps la Casa de la Vila i les cases i esglésies de Pedra i de Colobó. Els particulars restauraren les cases ruïnoses i n'edificaren de noves: com d'aquella època podem citar la casa del senyor de Montoliu (avui casa Montardit), la casa de Sanuy, la del senyor canonge Barnola, qui després fou arxiprest, i altres que varen ésser destruïdes en la guerra civil dels Set anys.

L'any 1811, la vall fou envaïda pels francesos, els quals, irats per les molèsties i baixes que els havia ocasionat la partida de paisans armats que organitzà D. Francesc Montardit, i que a la mort d'aquest manava son germà D. Joan, feren gran dany a la Col·legiata i a les cases del veïnat.

Robaren, d'un amagatall que hi havia a la torre del Negre, tots els ornaments més valuosos de Sant Pere; i per un voler de Déu no van trobar les joies precioses d'argent amagades a la masia de Conill. Patiren molt, els nostres avis, mentre els francesos varen ésser a la vall.

Esclatà la guerra civil entre els constitucionals i absolutistes l'any 1820. També va ésser funesta aquella lluita, que durà tres anys. Però el dany més gros que sofrí la nostra Col·legiata va ésser el que li ocasionà la guerra civil dels Set anys: fou difinitiu.

El capitost carlí, dit *Ros d'Eroles*, establí son quartel general a Ager. El planell de la Col·legiata, prèviament fortificat (sobre els fonaments de l'arrasada torre major del destruït castell s'aixecà llavors el reducte) fou ocupat per les tropes carlines. El Capítol de la Col·legiata, com en totes les ocupacions militars des de 1647, traspassà la residència a l'església de Sant Vicent.

Nomenat capità general de Catalunya pel Govern de Madrid el baró de Meer, decidí treure la host enemiga de la plaça d'Ager. Els carlins, des del diguem-ne fragment del castell que agafa l'església de Sant Pere, estaven resolts a resistir.

El setge fou posat amb molta parenceria. Dels agerencs no quedaren a la vila sinó dues o tres persones invàlides: tots els altres van escapar cap al Montsec. Era molt fresc el record del que havien patit a la guerra *del francès* i a la dels constitucionals i absolutistes, i tots havien oït narrar els sofriments i les horrors de la guerra dels Segadors i de la de Successió.

Des del tros de les Moreres del viver de Gallego, els canons apuntaren al llenç de muralla romana que quedava, de l'antic castell, entre la torre també romana i la de l'angle nord-est. Encara en queda qualque bocí. Sempre l'atac de l'artilleria es féu per la banda nord i nord-est. Aquesta vegada no tingué l'extensió ni la vehemència del de 1647; però, com que l'objectiu era més reduït, després de moltes hores de disparar, tot aquell tros de muralla fou tirat a terra. Les tropes liberals intentaren un assalt per aquell esvoranc. Van haver de retirar-se, i pagaren cara llur temeritat, car la resistència dels de dins fou molt valenta. Aquests, pocs i mal armats, no podent perllongar la resistència per falta de municions, escaparen per Soldevila cap al barranc de Puy, i barranc avall se salvaren tots. En adonar-se compte, els de l'exèrcit assitiador, que els carlins havien fugit, entraren a Ager. Varen ésser saquejades i tirades a terra quasi totes les cases (sols en varen restar intactes deu o dotze); i el més trist fou que damunt d'unes roques pròximes al reducte mataren els tres o quatre vells (un d'ells cec) que s'havien quedat a la vila.

La sagristia i dependències de la Col·legiata, pròximes al tros de muralla que havia sigut atacat per l'artilleria, quedaren en ruïnes.

En retirar l'exèrcit el baró de Meer, deixà un destacament de soldats per guarnició de la plaça, que, com els anteriors, establí la seva caserna a Sant Pere per mentre durà la guerra.

Les malifetes que sofrí la Col·legiata durant aquest temps no tenen fi ni compte. Amb tot, la solidesa de les parets i voltes de l'església era com abans. Únicament, els soldats, que havien calat foc a un altar, varen obrir un forat a la volta de la nau del mig perquè sortís el fum.

Però algú va donar el crit de «—Sant Pere cau!», la veu va córrer, i l'església romànica de Sant Pere, el vell temple que havia petrificat tota la nostra història i en las naus del qual ressonaren per espai de vuit centúries les alegries i dolors dels nostres avantpassats, quedà abandonat per sempre més.

No l'havem assolida, nosaltres, l'esplendor de la Col·legiata de Sant Pere. ¡Oh, quin dol els feia, als nostres avis, la clausura d'aquell temple! ¡Amb quin entusiasme recordaven la magnificència de les seves festes i les virtuts i saviesa de l'últim senyor arxiprest i dels darrers canonges!

Els altars i tot el mobiliari foren baixats a Sant Vicent. Després se n'emportaren les teules i el fustam de la coberta. Els agerencs, quan els faltava pedra de fil en reedificar llurs cases en ruïnes, prenien les pedres que hi havia per terra; i, un cop acabades aquestes, no tenien cap escrúpol a tirar a terra pilastres i arcades.

Així és que, per l'acció del temps i per l'abandó dels homes (tots ho sabem), ha anat caient, a poc a poc, aquell monument que era l'ornament i la glòria de la vila d'Ager.

En abandonar definitivament l'església de Sant Pere, el Capítol col·legial tenia el propòsit de construir-ne una de nova planta a la banda nord de la de Sant Vicent, per allí on és ara el molí d'oli del Peraubí; propòsit que quedà en l'aire per les negociacions entaulades entre la Santa Seu i el Govern d'Espanya, i que caigué per terra en celebrar-se el Concordat l'any 1851, en el qual la Col·legiata nostra, com moltes altres, quedà extingida.

Així acabà tot.

* *

És ben segur que tots els que haveu tingut la paciència de llegir aquesta relació direu, estranyats «—Però ¿a què ve ara el contar-nos la història de la Col·legiata nostra?».

Vos anem a dir quina és la moral del conte, el fi que ens ha mogut a endreçar-vos-el.

És que ara, amb més veritat que llavors de la guerra civil dels Set anys, podem dir que Sant Pere cau! El poc que queda de l'església romànica i del claustre gòtic està a punt d'enderrocar-se.

Fa dos anys, les pluges de primavera ocasionaren l'ensorrament de la meitat de la volta del claustre a la banda del migdia. N'Eduard Finestres, tan entusiasta de les nostres glòries, sentí una punyida profunda en el seu cor de patriota. La dolor de la ferida li féu posar el crit al cel. Es dirigí al president de la Mancomunitat de Catalunya i al de la Diputació de Lleida. El Sr. Puig i Cadafalch (el zel del qual per la conservació i restauració dels nostres monuments no serà mai prou ponderat, ni agraït com es mereix) vingué personalment a veure l'enderroc i examinar l'estat de ço que no ha caigut per ara. Comissionà després l'arquitecte de la Mancomunitat Sr. Martorell perquè veiés el que calia fer de moment. Es constituí a Ager una Junta encarregada de vetllar i arbitrar mitjans per a la conservació de la Col·legiata, la presidència de la qual Junta es donà al infatigable Sr. Finestres.

És per això, doncs, que aquesta Junta es dirigeix ara a tots els fills de la vila i els diu:

Compatricis:

El campanar i els absis i part del claustre de l'església col·legial de Sant Pere encara es mantenen enlairats al cim del turó en els vessants del qual s'estén la nostra vila. Així com els geòlegs, amb els fragments dels fòssils que es troben a les capes de la terra, reconstitueixen les espècies animals desaparegudes, pel que resta del vell temple podem donar-nos compte de ço que era abans. Però ara, si no s'hi fan reparacions immediates, desapareixeran aviat les mateixes ruïnes, i un munt de rocs planarà com una maledicció sobre la vila.

Se us demana a tots, segons les vostres possibilitats i la vostra amor a la pàtria, una almoina que s'esmerçarà a fer el més convenient perquè no caigui. El govern de Catalunya estem segurs que ens ajudarà. Per de moment ens dóna l'ajut tècnic i quelcom més.

Cal, doncs, que, per la pàtria i per la nostra història fem, tots un esforç.

Així ho esperem de vosaltres els que formem la

Junta per a la Conservació de la Col·legiata de Sant Pere d'Ager,

Eduard Finestres *Josep Llés* *Vicent Carrobé*
Josep Nadal *Josep Claverol* *Agustí Soler* *Jeroni Llardén*
Laureà Soler *Domènec Ribó*

Els donatius poden remetre's a D. Eduard Finestres; a Lleida, a Mossèn Laureà Soler, carrer de Catalunya, 7; a Barcelona, a D. Domènec Ribó Monclús, en la seva llibreria del carrer de Pelai, 46, qui amb passió tan vehement aima la nostra vila, i a la generositat del qual es deu l'edició d'aquest opuscle.

La Col·legiata de Sant Pere (banda ponent i nord

D. RIBÓ, IMPRESSOR, BARCELONA

www.fundacioarnaumirtost.cat

fundacioarnaumirtost@gmail.com

PUBLICACIÓ DIGITAL

ARTICLES ESPECIALITZATS